

СЕКЦІЯ 3. СОЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ; ПСИХОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

УДК 159.923:316.6

DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2312-3206/2020-2-20>

ПСИХОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ЯК ЧИННИК ЗАДОВОЛЕНOSTІ ЯКІСТЮ ЖИТТЯ В СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Блинова Олена Євгенівна,

доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри загальної та соціальної психології

Херсонський державний університет

elena.blynova@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-3011-6082>

Казібекова Вікторія Федорівна,

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри практичної психології

Херсонський державний університет

vitasok69@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0001-8707-2514>

Метою дослідження є з'ясування впливу психологічної безпеки студентів у закладах вищої освіти на їхню задоволеність якістю життя. У статті представлено теоретичний аналіз наукових підходів до визначення категорій «психологічна безпека» та «задоволеність якістю життя», їх структури, механізмів функціонування, чинників.

На емпіричному етапі застосовано **методи**: анкету для з'ясування уявлень студентів про свою соціально-психологічну безпеку в університеті; методика «Соціально-психологічна безпека суб'єкта» (СПБС) (Т.В. Ексакусто); опитувальник «Оцінка рівня задоволеності якістю життя» (Н.Є. Водоп'янова).

Результати. За результатами емпіричного дослідження з'ясовано уявлення студентів про соціально-психологічну безпеку в освітньому середовищі університету; визначено загальний рівень психологічної безпеки студентів за параметрами «задоволеність/незадоволеність», «гармонійність/дисгармонійність», «захищеність/незахищеність». Доведено взаємозв'язок між соціально-психологічною безпекою та задоволеністю якістю життя студентів. Константовано, що психологічна безпека студентів в освітньому середовищі переважно зумовлюється відчуттям захищеності у сфері міжособистісних взаємин, гармонійністю стосунків, психологічною підтримкою, що забезпечує насиченість внутрішніх ресурсів особистості для досягнення її цілей.

Висновки. Установлено, що високий рівень соціально-психологічної безпеки суб'єктів позитивно впливає на рівень задоволеності якістю життя, що виявляється в ефективному виконанні поставлених навчальних завдань, досягненні життєвих цілей і плануванні нових цілей у майбутньому, у гарному або задовільному самопочутті, відчутті підтримки з боку близьких і друзів, відкритості, ширості й доброзичливості в спілкуванні з іншими, відсутності фізичного та психологічного дискомфорту, піднесеному настрою й адекватній оцінці реальності.

Ключові слова: соціально-психологічна безпека, освітнє середовище, заклади вищої освіти, студенти, суб'єктивне благополуччя.

PSYCHOLOGICAL SAFETY AS A FACTOR OF SATISFACTION WITH LIFE QUALITY OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS' STUDENTS

Blynova Olena Yevhenivna,

Doctor of Psychological Sciences, Professor,
Head of the Department of General and Social Psychology

Kherson State University

elena.blynova@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-3011-6082>

Kazibekova Viktoriia Fedorivna,
Candidate of Philosophical Sciences,
Assistant Professor at the Department of Practical Psychology
Kherson State University

vitasok69@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0001-8707-2514>

The aim of the study is to find out the influence of students' psychological safety in higher education institutions on their satisfaction with life quality. The article presents a theoretical analysis of scientific approaches to the definition of the categories "psychological safety" and "satisfaction with life quality", their structures, functioning mechanisms, factors.

At the empirical stage, the following **methods** were applied: the questionnaire to find out students' ideas about their socio-psychological safety at the university; the method "Socio-psychological safety of the subject" (SPSS) (T.V. Eksakusto); the questionnaire "The assessment of the level of satisfaction with life quality" (N.E. Vodopyanova).

Results. Based on the results of the empirical study, the students' ideas about socio-psychological safety in the educational environment of the university were revealed; the general level of psychological safety of students has been determined by the parameters "satisfaction/dissatisfaction", "harmony/disharmony", "safety/unsafety". The interconnection between socio-psychological safety and satisfaction with students' life quality has been proved. It has been stated that the psychological safety of students in the educational environment is mainly caused by a sense of protection in the area of interpersonal relations, harmonious relationships, psychological support, that provides the fullness of internal resources of the individual for achieving their purposes.

Conclusions. It has been found out that a high level of subjects' socio-psychological safety positively affects the level of satisfaction with life quality, that is manifested in an effective fulfillment of assigned educational tasks, achievement of life purposes and planning new goals for the future, in a good or satisfactory state of health, feeling of support from the side of relatives and friends, open-mindedness, sincerity and benevolence in communication with others, absence of physical and psychological discomfort, cheerful mood and adequate assessment of reality.

Key words: *socio-psychological safety, educational environment, higher education institutions, students, subjective well-being.*

Вступ

Дослідження психологічної безпеки суб'єкта в сучасних умовах набуває особливої актуальності. Це зумовлено нестабільністю економічної, політичної, соціальної ситуації; наявністю стресогенних і психогенних впливів різного походження; збільшенням кількості надзвичайних ситуацій техногенного характеру; зростанням соціального неблагополуччя, поляризації суспільства; зниженням частоти й ефективності міжособистісних контактів тощо. Стрімкі та неоднозначні події, швидкі непередбачувані зміни в суспільстві, що відбуваються останнім часом, зумовлюють виникнення багатьох психологічних проблем і позначаються насамперед на психічному здоров'ї, психічному стані й задоволеності життям населення.

Психологічна безпека як стан збереження психіки передбачає підтримку певного балансу між негативними впливами на людину її навколишнього середовища та її стійкістю, здатністю долати такі впливи власними ресурсами або за допомогою захисних факторів оточення. Психологічна безпека особистості й середовища невіддільні одне від одного, є моделлю сталого розвитку та нормального функціонування людини у взаємодії із середовищем.

Певним критерієм нормального функціонування людини в соціумі є рівень її задоволеності якістю життя, що в працях різних науковців позначається як суб'єктивне благополуччя, емоційний комфорт, щастя. Актуальність дослідження полягає у вивченні умов, за яких освітнє середовище буде психологічно найбільш безпечним, у якому особистість затребувана й вільно функціонує, а її учасники відчувають захищеність і задоволення основних потреб.

Метою статті є з'ясування впливу психологічної безпеки студентів у закладах вищої освіти на їхню задоволеність якістю життя.

1. Теоретичне обґрунтування проблеми

Під психологічною безпекою розуміють позитивне самовідчуття людини, її емоційне, інтелектуальне, особистісне й соціальне благополуччя в конкретних соціально-психологічних умовах, а також відсутність ситуацій заподіяння психологічної шкоди особистості й утиску її прав. Проблема психологічної безпеки сьогодні досліджується в контексті таких сфер життєдіяльності: інформаційно-психологічна безпека (Грачев, 2003); філософські виміри психологічної безпеки (Blynova, Holovkova & Sheviakov, 2018); соціальна та соціально-психологічна

безпека (Ексакусто, 2009); психологічна безпека освітнього середовища (Баева, 2002; Варданян, 2014; Бубнова & Рерке, 2016; Елисеєва, 2011 та ін.), безпека суб'єктів праці в професійній діяльності (Воляннюк & Ложкін, 2013; Лазорко, 2017 та ін.); особливості психологічної безпеки у спорті (Влупова, Kruglov, Semenov, Los & Popovych, 2019).

Сучасне студентство включає в себе представників різних груп, яким необхідно взаємодіяти в єдиному освітньому просторі. На думку Ю.В. Варданян, у цих умовах загострюється психологічна проблема адекватності сприйняття й розуміння студентом себе та навколишніх, від вирішення якої залежить психологічне благополуччя в проекції теперішнього часу та якість засвоєння професійних функцій з урахуванням перспективних завдань освіти (Варданян, 2014: 12).

М.В. Міхеєва зазначає, що психологічну безпеку можна розуміти як стан динамічного балансу внутрішнього потенціалу суб'єкта й зовнішніх умов, зумовленого гармонійними відносинами, що приносять задоволення та характеризуються захищеністю (відсутністю деформацій, порушень і труднощів, а також толерантністю в стосунках), дають змогу реалізувати духовно-психічний потенціал суб'єкта в процесі життєдіяльності в певному середовищі та певному життєвому просторі, зберегти його цілісність (Міхеєва, 2016).

І.С. Бубнова вважає, що вирішення цієї проблеми варто шукати в рівні сформованості особистісних якостей, дія яких може призвести до дестабілізації психологічної безпеки особистості або групи та поступового порушення психологічного комфорту освітнього середовища закладу вищої освіти загалом. Організацію роботи з підтримки оптимального рівня психологічного комфортного та безпечного освітнього середовища необхідно поєднувати з усуненням ризику посилення вразливості особистості з боку зовнішнього деструктивного впливу на студента, забезпечуючи при цьому «своєчасність розпізнання й подолання реальних та уявних психологічних загроз» (Бубнова & Рерке, 2016: 150).

На думку Т.В. Ексакусто, психологічна безпека розглядається як взаємозв'язок трьох компонентів життєдіяльності суб'єкта. Її можна представити у вигляді цілісної, збалансованої динамічної структури, де вершинами трикутника є ставлення (до себе, соціуму, інших), задоволеність життям і соціальна активність, рівноцінно вписані в систему психологічної безпеки суб'єкта, що створює простір

позитивних відносин, соціальної толерантності, захищеності від загроз (насилля, маніпуляцій, образ тощо), задоволеності (потреби в безпеці й основних потреб і цінностей), простір активної та адекватної взаємодії із соціумом. Важливо підкреслити, що в цій структурі центральною вершиною трикутника є саме ставлення, що визначають баланс активності суб'єкта та його задоволеність життям. У свою чергу, активність і задоволеність життям зумовлюють систему ставлення людини до життєвого простору (включаючи ставлення до себе, до соціуму й інших), що є визначальними у формуванні психологічної безпеки суб'єкта (Ексакусто, 2009: 332).

Ієрархічність соціально-психологічної безпеки пояснюється її безпосереднім зв'язком із емоційно-мотиваційним, когнітивним і конативним компонентами. Емоційно-мотиваційний компонент відображає задоволеність міжособистісними взаєминами, яка розуміється як показник позитивно оцінюваного взаємозв'язку, що дає змогу реалізувати потреби та інтереси суб'єктів взаємин. Його критерієм стає висока задоволеність-незадоволеність і вплив на формування соціально-психологічної безпеки особистості. Когнітивний компонент передбачає гармонійний характер відносин, що розглядається як згода, договір, мирна подія або узгодженість думок, суджень як самого суб'єкта щодо своїх відносин із іншими, так і тих, із ким він вступає в контакт. Критерієм є висока гармонійність-дисгармонійність відносин. Під конативним компонентом розуміється захищеність, що, з одного боку, розуміють, як відсутність порушень і труднощів у відносинах, з іншого боку, як стійкість людини до непередбачуваних впливів (образ, погроз, примусу, ігнорування, маніпулювання тощо) (Ексакусто, 2009).

На основі теоретичних і практичних досліджень Л.Д. Заграй представлено рівневу організацію безпеки особистості. Перший рівень – оцінювання й первинний аналіз навколишньої дійсності щодо критерію «небезпечно – безпечно» – відбувається на основі інформаційної обробки психічними процесами (відчуття, почуття, сприймання, мислення, уявлення). На другому рівні – вторинне оцінювання й аналіз навколишньої дійсності, прогнозування безпечного майбутнього переломлюється через особистісні характеристики людини (спрямованості особистості, індивідуальні особливості характеру, світогляд). На третьому рівні відбувається прийняття рішення й реалізація поведінкової моделі на основі соціальних, професійних, психологічних

компетенцій у галузі безпеки (Заграй, 2015: 42).

Отже, психологічна безпека особистості визначена особливостями індивідуального осмислення дійсності в усій сукупності її соціальних процесів, подій, відносин. Зміна дійсності призводить до зміни свідомості, до породження нових цілей життєдіяльності. Це дає змогу говорити про психологічну безпеку як про результат безперервної роботи когнітивного та оцінювального процесів. Г.В. Грачов вважає, що дії мотиваційно-потребових механізмів і раніше сформованих відносин опосередковують процес сприйняття суб'єкта, що спонукає його до формування власної психологічної безпеки (Грачев, 2003: 245).

У межах когнітивної концепції базових переконань особистості Р. Янов-Бульман запропонувала модель психологічної безпеки, у якій почуття безпеки засноване на трьох категоріях базових переконань, що становлять ядро нашого суб'єктивного світу: віра в те, що у світі більше добра, ніж зла (ставлення до навколишнього світу загалом і ставлення до людей), переконання, що світ наповнений смыслом, і переконання в цінності власного «Я» (Janoff-Bulman & Werther, 2008).

Зарубіжні автори, зокрема L. Camfield, пов'язують психологічну безпеку зі станом суб'єктивного благополуччя особистості та якості її життя (Camfield & Skevington, 2008), S.L. Brown із колегами вказують на значущість надання соціальної підтримки (Brown, Nesse, Vinokur & Smith, 2003), W.J. Chopik безпосередньо проводить асоціації між соціальною підтримкою, здоров'ям і благополуччям упродовж усього життя (Chopik, 2017).

Психологічна безпека реалізується через певні форми соціальних взаємодій, тому соціальне середовище, у яке потрапляє суб'єкт, має сприяти виробленню адаптивних форм поведінки, забезпечувати можливість й моделі безпечної поведінки людини в соціумі. Одним із таких середовищ, що спонукає для вивчення психологічної безпеки в процесі дорослішання людини, є освітній заклад, у якому здійснюється процес розвитку особистості та соціалізація студента. Із цього погляду вважаємо важливим розгляд особливостей соціальної взаємодії в студентському середовищі й загалом в освітньому середовищі університету.

Під час дослідження соціально-психологічної безпеки студента необхідно розглядати питання, пов'язані із системою вищої професійної освіти, яка стосовно студента виступає як середовище, що сприяє й розвитку його особистості, і стабілізації його

соціального функціонування. Тобто вища професійна освіта спрямована на розвиток особистісного потенціалу студента, стосується ціннісного рівня його особистості, сприяє задоволенню його життєвих потреб і в тому числі важливої потреби в соціально-психологічній безпеці.

Отже, психологічна безпека особистості виявляється в її здатності зберігати стійкість (стабільність) у середовищі з певними параметрами, з психотравмувальними впливами, в опорі деструктивним внутрішнім і зовнішнім впливам, у здатності виявляти емоційну експресивність, інтелектуальну, поведінкову варіативність, що визначає оптимальну позицію суб'єкта в цих умовах середовища.

У різних наукових працях психологічна безпека особистості в соціумі, комфортне середовище перебування, наявність позитивних соціальних контактів розглядається як значущий чинник задоволеності якістю життя людини, що, у свою чергу, забезпечує можливість вільного самовираження, досягнення цілей, добре самопочуття. У психології задоволеність життям часто вважається частиною більш широкого поняття суб'єктивного благополуччя, що, у свою чергу, розуміється як широка категорія феноменів, які полягають в емоційній реакції людей, їхній задоволеності окремими сферами життя, а також їхніх суджень щодо якості життя загалом (Алимбаева & Мартаева, 2016; Аринушкіна, 2016; Cicognani, Pirini, Keyes, Joshanloo, Rostami & Nosratabadi, 2008).

На думку О.С. Віговської, до чинників, що позитивно впливають на задоволеність життям людей, належить наявність значущих соціальних контактів; оцінка соціального становища як задовільного; оцінка власного здоров'я як благополучного; відчуття потреби значущим людям; оцінка матеріального становища як задовільного; можливість виявляти творчість; задоволеність процесом професійної діяльності; бачення власних перспектив; наявність вільного часу для дозвільної діяльності; автономія як здатність діяти відповідно до своїх переконань; особистісне зростання як можливість прогресувати в усіх сферах життя (Віговська, 2013: 164).

Отже, психологічно безпечне освітнє середовище в закладах вищої освіти має бути основою для формування високого рівня задоволеності якістю життя в студентів.

2. Методологія та методи

Методологічну основу дослідження становлять фундаментальні положення й принципи суб'єктного (К.О. Абульханова-Славська, А.В. Брушлинський, С.Л. Рубінштейн)

і психосоціального (Е.Л. Носенко, Т.М. Титаренко) підходів; психологічні теорії й положення про психологічну безпеку та задоволеність життям (М. Аргайл, І.О. Баєва, Ю.В. Варданян, Н.Ю. Волянук, Г.В. Грачев, Т.В. Ексакусто, Г.В. Ложкін, Л.В. Куліков, О.В. Лазорко, Р.М. Шаміонов). На емпіричному етапі дослідження нами застосовано анкету для з'ясування уявлень студентів про свою соціально-психологічну безпеку в університеті; методику «Соціально-психологічна безпека суб'єкта» (СПБС) (Т.В. Ексакусто) для вивчення потенціалу соціально-психологічної безпеки суб'єкта міжособистісних відносин і з'ясування його особливостей; опитувальник «Оцінка рівня задоволеності якістю життя» (Н.Є. Водоп'янова) для дослідження рівня задоволеності життям студентів. Опитувальник створено в Інституті медицини стресу (США, 1983 р.) для допомоги пацієнтам збалансувати стресовий вплив і силу вибору своєї лінії поведінки, що сприяє його подоланню; метою є оцінювання ступеня задоволеності якістю індивідуального життя й виявлення сфер життєдіяльності, які викликають найбільший дискомфорт або незадоволеність (робота, особисті досягнення, здоров'я, спілкування з близькими людьми, підтримка (внутрішня та зовнішня – соціальна), оптимістичність, напруженість (фізичний і психологічний дискомфорт), самоконтроль, негативні емоції (настрій)).

3. Результати та дискусії

На першому етапі емпіричного дослідження, метою якого було з'ясування уявлень студентів про свою соціально-психологічну безпеку в університеті, узяли участь 62 студенти. Дослідження проведене методом опитування у формі анкетування.

Усі уявлення студентів про свою соціально-психологічну безпеку в університеті розподілено на три групи: 1) «негативні уявлення» – констатація того, що не має робитися й чого не має відбуватися, щоб студент міг перебувати в стані соціально-психологічної безпеки; 2) «позитивні уявлення» – уявлення про те, що має робитися та що має відбуватися, щоб студент міг перебувати в стані соціально-психологічної безпеки; 3) «уявлення-обов'язки» –

відповіді, які стосувалися того, що має відбуватися та що треба робити, щоб студент міг перебувати в стані соціально-психологічної безпеки.

Групу «негативні уявлення» характеризують відповіді студентів про негативний стресовий вплив, про обмеження прав студентів, про зазіхання на свободу, про психологічний тиск, про директивність спілкування, про неприйняття опіки. Переважно ці відповіді можна пояснити віковими особливостями студентів і їхнім сприйняттям університетського середовища й правил поведінки в ньому.

Група «позитивні уявлення» містить відповіді студентів про можливість самореалізації, про вміння контролювати власні почуття й поведінку, про здатність «вийти зі складної життєвої ситуації», про здатність контролювати власні емоції, вибудовувати стратегії найбільш виграшної поведінки. Певною мірою ці відповіді можна пояснити сучасною ситуацією, що характеризує освітнє середовище, численними реформами в ньому та зміною вимог до студентів в освітньому просторі.

У групі «уявлення-обов'язки» переважають відповіді студентів про необхідність наявності свободи слова, почуття захищеності, слухного неупередженого ставлення до студентів з боку викладачів, відсутності страху, переживання щиросердечного спокою та гармонії в спілкуванні з навколишнім середовищем. При цьому підкреслюється значущість для студента поважного ставлення до його особистості, до його принципів і думок з боку оточуючих, а також говориться про потребу «бути затребуваним».

У другому етапі емпіричного дослідження взяли участь студенти 2–3 курсів денної форми навчання ХДУ в кількості 167 осіб. Опитувальник «Соціально-психологічна безпека суб'єкта» (Т.В. Ексакусто) дав можливість дослідити ступінь задоволеності міжособистісними відносинами, ступінь гармонійності характеру взаємодії та взаємин і ступінь захищеності (відсутність порушень і труднощів) у стосунках. Результати представлено в таблиці 1.

Аналізуючи результати за шкалою гармонійного характеру взаємодій і взаємин

Таблиця 1

Розподіл оцінок за шкалами опитувальника «Соціально-психологічна безпека суб'єкта» (у %)

Шкали \ Показники	Низькі значення (%)	Середні значення (%)	Високі значення (%)
Гармонійність	11,5%	62,9%	25,7%
Задоволеність	13,8%	73,6%	12,6%
Захищеність	4,8%	64,7%	30,5%

(співвідноситься з когнітивним компонентом соціально-психологічної безпеки), відзначимо, що низькі результати має 11,5% опитаних студентів, 62,9% студентів отримали середні показники та майже чверть вибірки, а саме 25,7% студентів, отримала високі показники за цією шкалою. Такий розподіл оцінок свідчить про те, що в студентських групах, які взяли участь у дослідженні, переважають оптимальні взаємини, члени групи позитивно ставляться один до одного, панує атмосфера доброзичливості, прийняття, підтримки та відповідальності. Зазвичай згуртованість у таких студентських групах знаходиться на досить високому рівні, а це, у свою чергу, сприяє успішній реалізації своїх можливостей та інтересів, сприйняттю важливої інформації й успішній співпраці членів цього колективу.

За шкалою задоволеності міжособистісними відносинами (відповідає в структурі соціально-психологічної безпеки емоційно-мотиваційному компоненту) з'ясовано, що 13,8% студентської вибірки отримали низькі значення, що свідчить про те, що саме для цих студентів атмосфера в колективі та взаємини зі своїми одногрупниками не сприяють повноцінній реалізації своїх можливостей, умінь, знань та інтересів. Вони зазвичай відмовляються від співпраці з групою, оскільки намагаються зберігати незалежність та індивідуальність, таким студентам складно встановлювати контакти з іншими людьми, зокрема з одногрупниками, взаємодія з групою для них має лише формальний характер. Більшість опитаних (73,6%) показала середній рівень оцінок за цією шкалою, високий рівень показують трохи більше за десятину студентів (12,6%). Високі показники за цією шкалою свідчать, що досліджувані задоволені атмосферою в колективі, вони готові активно брати участь у спільній роботі зі своїми одногрупниками та продуктивно працювати в цьому середовищі, виявляють зацікавленість у спілкуванні з іншими.

За шкалою захищеності в стосунках (співвідноситься з конативним (поведінковим) компонентом структури соціаль-

но-психологічної безпеки) дані розподілено так: досить незначна частина студентів, які брали участь у дослідженні (4,8%), відчувають небезпеку в спілкуванні з членами свого колективу, у їхніх взаєминах наявні погрози, образи, труднощі, маніпуляції, ігнорування, деформації відносин, що виявляється через деструктивну, конфліктну, агресивну поведінку. Більшість (а саме: середній рівень – 64,7%; високий рівень – 30,5%) відчуває себе в безпеці в студентській групі, толерантно ставиться один до одного, розуміє і приймає думки, погляди та цінності інших людей.

Отже, виходячи з результатів дослідження за цією методикою, ми можемо зробити висновок, що рівень соціально-психологічної безпеки студентів знаходиться на досить високому рівні, оскільки більшість студентів отримала середні та високі значення за всіма трьома представленими шкалами, які, у свою чергу, діагностують компоненти структури соціально-психологічної безпеки суб'єкта. Водночас варто звернути особливу увагу на тих студентів, значення тестових шкал яких потрапили до низької зони, вони дійсно потребують з'ясування причин психологічної небезпеки та дисгармонійності, психологічного супроводу їхнього особистісного розвитку.

Для дослідження впливу соціально-психологічної безпеки студентів на їхню задоволеність якістю життя ми застосували коефіцієнт кореляції r -Пірсона.

Результати представлено в таблиці 2.

Результати кореляційного аналізу показали статистично значущий взаємозв'язок критерію гармонійності відносин (за СПБС) і показника «спілкування з близькими людьми» (за методикою Н.Є. Водоп'янової) ($r = 0,325$; $p < 0,01$). Тобто гармонія, яка виявляється через узгодженість думок, суджень, позитивно впливає на сферу спілкування з близькими та друзями. Якщо людина повністю задовольняє потребу в спілкуванні, отримує задоволення від самого спілкування та контактів з іншими, то це позитивно впливає на високий рівень задоволеності якістю життя.

Таблиця 2

Результати кореляційного аналізу взаємозв'язків шкал опитувальника СПБС з показниками якості життя

Показники якості життя	Гармонійність	Задоволеність	Захищеність
Спілкування з близькими	0,325	–	0,421
Оптимістичність	0,317	–	–
Особисті досягнення	–	0,407	–
Робота (навчання)	–	0,294	–
Підтримка	–	–	0,448

Примітка: усі показники мають статистичну значущість на рівні $p < 0,01$.

Отриманий позитивний статистично значущий зв'язок між критерієм «гармонійність відносин» (за СПБС) і «оптимістичністю» ($r = 0,317$; $p < 0,01$) свідчить про те, що гармонія у відносинах сприяє проявам життєрадісності, емоційної піднесеності, позитивних емоцій, більшій енергійності, активності, ініціативності, що, у свою чергу, підвищує рівень задоволеності якістю життя людини.

Також виявлено взаємозалежність між шкалами «задоволеність міжособистісними відносинами» й показником якості життя «особисті досягнення» ($r = 0,407$; $p < 0,01$), тобто для студентів оцінювання особистих досягнень у житті відбувається переважно через позитивні міжособистісні стосунки: коли ця сфера задовольняє людину, вона здатна досягати успіху у справах, ставити високі цілі на майбутнє; такі студенти є цілеспрямованими, активними, упевненими в собі, вони здатні долати труднощі на шляху до досягнення мети.

Дуже логічно співвідноситься із цим статистично значущий зв'язок між шкалою «задоволеність» і показником якості життя «робота (навчання)» ($r = 0,294$; $p < 0,01$), оскільки провідною діяльністю для цього вікового періоду є навчально-професійна, то досягати успіху, розвивати власні можливості, здібності й інтереси студенти планують у тій професійній сфері, у якій вони здобувають спеціальність.

Цікавим є отриманий нами факт, що власне шкала «захищеність» взаємопов'язана переважно з такими критеріями якості життя, як «спілкування з близькими людьми» ($r = 0,421$; $p < 0,01$) і «підтримка» ($r = 0,448$; $p < 0,01$). Оскільки захищеність характеризується відсутністю порушень і труднощів у відносинах, доброзичливістю й толерантністю, можна констатувати, що, чим більше людина відчуває прийняття іншими власної позиції, власних думок, поглядів, цінностей, тим меншою мірою вона виявлятиме деструктивну, конфліктну або агресивну поведінку щодо інших людей. Підтримка передбачає прийняття людини, прийняття її думок, інтересів і цінностей, незважаючи на її недоліки або переваги.

Отже, психологічна безпека студентів в освітньому середовищі передусім детермінується відчуттям захищеності у сфері міжособистісних відносин, гармонійністю стосунків, психологічною підтримкою, що забезпечує насиченість внутрішніх ресурсів особистості для досягнення її цілей.

Висновки

Результати теоретичного аналізу наукової літератури та проведеного емпіричного дослідження дали нам змогу дійти таких висновків.

З'ясовано, що структура соціально-психологічної безпеки містить три компоненти: емоційно-мотиваційний компонент – задоволеність міжособистісними стосунками, що дає змогу реалізувати потреби та інтереси суб'єктів відносин; когнітивний компонент відображає гармонійний характер відносин, що розглядається як узгодженість думок, суджень суб'єкта й партнерів у спілкуванні; конативний (поведінковий) компонент – захищеність, що, з одного боку, розуміють як відсутність порушень і труднощів у відносинах, з іншого боку, передбачає стійкість людини до непередбачуваних впливів.

Визначено, що під задоволеністю якістю життя розуміють задоволеність окремими сферами життєдіяльності й судження щодо якості життя загалом. Задоволеність життям залежить від багатьох позитивних чинників, таких як стан загального самопочуття суб'єкта, комфортне середовище перебування, наявність соціальних контактів, можливість вільного самовираження; і негативних чинників – депресивні стани, апатія, незадовільне самопочуття тощо.

Констатовано, що високий рівень соціально-психологічної безпеки суб'єктів позитивно впливає на рівень задоволеності якості життям, що виявляється в ефективному виконанні поставлених навчальних завдань, досягненні життєвих цілей і плануванні нових цілей у майбутньому, у гарному або задовільному самопочутті, відчутті підтримки з боку близьких і друзів, відкритості, щирості й доброзичливості у спілкуванні з іншими, відсутності фізичного та психологічного дискомфорту, піднесеному настрої й адекватній оцінці реальності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Алимбаева Р.Т., Мартаева А.У. Субъективное благополучие и удовлетворенность жизнью. *Инновационная наука : международный научный журнал*. 2016. № 11-3. С. 142–143.
2. Аринушкина Н.С. Факторы удовлетворенности жизнью у представителей разных типов профессий. *Пензенский психологический вестник*. 2016. С. 75–93.
3. Баева И.А. Психологическая безопасность в образовании. Санкт-Петербург : Союз, 2002. 271 с.
4. Бубнова И.С., Рерке В.И. Психологическая безопасность образовательной среды школы: изучение и прогноз. *Казанский педагогический журнал*. 2016. № 3. С. 150–155.

5. Варданыан Ю.В. Исследование связи между психологической безопасностью, стрессоустойчивостью и конфликтоустойчивостью студента-первокурсника. *Исследование и решение современных проблем творчества и психологической безопасности*. 2014. № 4. С. 10–16.
6. Віговська О. Якість життя особистості. *Теоретико-емпіричні доробки сучасної психології*. 2013. № 2. С. 161–165.
7. Волянюк Н.Ю., Ложкін Г.В. Безпека і надійність суб'єкта праці. *Психологія праці*. Хмельницький : ХНУ, 2013. С. 87–116.
8. Грачев Г.В. Личность и общество: информационно-психологическая безопасность и психологическая защита. Москва : ПЕРСЭ, 2003. 304 с.
9. Елисеєва О.А. Суб'єктивне благополучие подростков и психологическая безопасность образовательной среды. *Психолого-педагогические исследования*. 2011. № 3. С. 368–375. URL: <http://psyedu.ru/journal/2011/3/2499.phtml> (дата звернення: 20.02.2020).
10. Заграй Л.Д. Опанування як необхідна умова створення психологічної безпеки особистості. *Психологічна безпека особистості в умовах соціально-політичної нестабільності* : матеріали II круглого столу. Київ, 2015. С. 35–48.
11. Лазорко О.В. Психологія безпеки особистості як суб'єкта професіоналізації : автореф. дис. ... докт. психол. наук : 19.00.01 / Харків. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. Харків, 2017. 36 с.
12. Михеева М.В. Приоритеты безопасности студентов с разным типом эмоционального статуса. *Достижения вузовской науки*. 2016. № 25-1. С. 141–146.
13. Шамионов Р.М. Психология субъективного благополучия личности. Саратов : Изд. Сарат. ун-та, 2004. 180 с.
14. Эксакусто Т.В. Психологическая безопасность: принципы исследования, дефиниции, модель. *Вестник ПГЛУ*. 2009. № 3. С. 330–333.
15. Blynova O.Y., Holovkova L.S., Sheviakov O.V. Philosophical and sociocultural dimensions of personality psychological security. *Anthropological Measurements of Philosophical Research*. 2018. № 14. P. 73–83.
16. Psychological safety of the learning environment in sports school as a factor of achievement motivation development in young athletes / O. Blynova, K. Kruglov, O. Semenov, O. Los, I. Popovych. *Journal of Physical Education and Sport (JPES)*. 2020. Vol. 20 (1). Art 2. P. 14–23.
17. Providing social support may be more beneficial than receiving it: Results from a prospective study of mortality / S.L. Brown, R.M. Nesse, A. Vinokur, D.M. Smith. *Psychological Science*. 2003. Vol. 14. P. 320–327.
18. Camfield L., Skevington S.M. On Subjective Well-being and Quality of Life. *Journal of Health Psychology*. 2008. Vol. 13. Issue 6. P. 764–775.
19. Chopik W.J. Associations among relational values, support, health, and well-being across the adult lifespan. *Personal Relationships*. 2017. Vol. 24. Issue 2. P. 408–422.
20. Social participation, sense of community and social well-being: A study on American, Italian and Iranian University students / E. Cicognani, C. Pirini, C. Keyes, M. Joshanloo, R. Rostami, M. Nosratabadi. *Social Indicators Research*. 2008. Vol. 89. Issue 1. P. 97–112.
21. Janoff-Bulman R. & Werther A. The social psychology of respect: Implications for delegitimization and reconciliation. *The Social Psychology of Intergroup Reconciliation*. NY : Oxford University Press, 2008. P. 145–170.

REFERENCES:

1. Alimbaeva, R. T., Martaeva, A. U. (2016) Subektivnoe blagopoluchie i udovletvorennost zhiznyu [Subjective well-being and life satisfaction]. *Mezhdunarodnyj nauchnyj zhurnal «Innovacionnaya nauka» – International Scientific Journal «Innovation Science», 11-3*. 142–143 [in Russian].
2. Arinushkina, N. S. (2016) Faktory udovletvorennosti zhiznyu u predstavitelej raznyh tipov professij [Factors of life satisfaction in representatives of different types of professions]. *Penzenskij psihologicheskij vestnik – Penza psychological messenger*; 75–93 [in Russian].
3. Baeva, I. A. (2002) Psihologicheskaya bezopasnost v obrazovanii [Psychological safety in education]. SPb. : Soyuz [in Russian].
4. Bubnova, I. S., Rerke, V. I. (2016) Psihologicheskaya bezopasnost obrazovatelnoj sredy shkoly: izuchenie i prognoz [Psychological safety of the educational environment of the school: study and forecast.]. *Kazanskij pedagogicheskij zhurnal – Kazan pedagogical Journal*, 3. 150–155 [in Russian].
5. Vardanyan, Yu. V. (2014) Issledovanie svyazi mezhdru psihologicheskoy bezopasnostyu, stressoustojchivostyu i konfliktoustojchivostyu studenta-pervokursnika [Study of the relationship between psychological safety, stress resistance and conflict tolerance of a freshman]. *Issledovanie i reshenie sovremennyh problem tvorchestva i psihologicheskoy bezopasnosti – Research and solution of modern problems of creativity and psychological safety*, 4. 10–16 [in Russian].
6. Vihovska, O. (2013) Yakist zhyttia osobystosti [Quality of life of the individua]. *Teoretyko-empirychni dorobky suchasnoi psykholohii – Theoretical and empirical achievements of modern psychology*, 2. 161–165 [in Ukrainian].
7. Volianiuk, N. Yu. & Lozhkin, H. V. Bezpeka i nadiinist subiekta pratsi [Safety and reliability of the subject of work]. *Psykhohohiia pratsi – Psychology of work*. Khmelnytskyi : KhNU [in Ukrainian].
8. Grachev, G. V. (2003) Lichnost i obshestvo: informacionno-psihologicheskaya bezopasnost i psihologicheskaya zashita [Personality and society: information and psychological security and psychological protection]. M. : PERSE [in Russian].

9. Eliseeva, O. A. Subektivnoe blagopoluchie podrostkov i psihologicheskaya bezopasnost obrazovatelnoj sredy [Elektronnyj resurs] [The subjective well-being of adolescents and the psychological safety of the educational environment [Electronic resource]. *Psichologo-pedagogicheskie issledovaniya – Psychological and pedagogical research*, 3. 368–375 [in Russian]. <http://psyedu.ru/journal/2011/3/2499.phtml>.
10. Zahrai, L. D. (2015) Opanuvannia yak neobkhdna umova stvorennia psykholohichnoi bezpeky osobystosti [Mastery as a necessary condition for creating psychological safety of the individual] *Psykhologichna bezpeka osobystosti v umovakh sotsialno-politychnoi nestabilnosti. Materialy II kruhloho stolu – Psychological safety of the individual in conditions of socio-political instability. Materials of the second round table*, 35–48 [in Ukrainian].
11. Lazorko, O. V. (2017) Psykholohiia bezpeky osobystosti yak subiekta profesionalizatsii [Psychology of personal safety as a subject of professionalization]: avtoref. dys. dokt. psykol. nauk : 19.00.01 / Kharkiv. nats. un-t im. V. N. Karazina. Kharkiv [in Ukrainian].
12. Miheeva, M. V. Prioritety bezopasnosti studentov s raznym tipom emocionalnogo statusa [Safety Priorities for Students with Different Type of Emotional Status]. *Dostizheniya vuzovskoy nauki – Achievements of university science*, 25-1. 141–146 [in Russian].
13. Shamionov, R. M. (2004) Psihologiya subektivnogo blagopoluchiya lichnosti [Psychology of subjective well-being of personality]. Saratov : Izd. Sarat. univ-ta [in Russian].
14. Eksakusto, T. V. (2009) Psihologicheskaya bezopasnost: principy issledovaniya, definicii, model. Vestnik PGLU [in Russian].
15. Blynova, O. Y., Holovkova, L. S. & Sheviakov, O. V. (2018) Philosophical and sociocultural dimensions of personality psychological security. *Anthropological Measurements of Philosophical Research*, 14. 73–83.
16. Blynova, O., Kruglov, K., Semenov, O., Los, O. & Popovych, I. (2020) Psychological safety of the learning environment in sports school as a factor of achievement motivation development in young athletes. *Journal of Physical Education and Sport (JPES)*, 20(1), Art 2, 14–23.
17. Brown S. L., Nesse R. M., Vinokur A. & Smith D. M. (2003) Providing social support may be more beneficial than receiving it: Results from a prospective study of mortality. *Psychological Science*, 14. 320–327.
18. Camfield L. & Skevington S. M. (2008) On Subjective Well-being and Quality of Life. *Journal of Health Psychology*, 13(6). 764–775.
19. Chopik W. J. (2017) Associations among relational values, support, health, and well-being across the adult lifespan. *Personal Relationships*, 24(2). 408–422.
20. Cicognani E., Pirini C., Keyes C., Joshanloo M., Rostami R. & Nosratabadi M. (2008) Social participation, sense of community and social well-being: A study on American, Italian and Iranian University students. *Social Indicators Research*, 89(1). 97–112.
21. Janoff-Bulman R. & Werther A. (2008) The social psychology of respect: Implications for delegitimization and reconciliation. *The Social Psychology of Intergroup Reconciliation*. NY: Oxford University Press, 145–170.

Стаття надійшла до редакції 25.02.2020.
The article was received 25 February 2020.

УДК 159.942
DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2312-3206/2020-2-21>

ПСИХОЛОГІЧНА МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ В МЕНЕДЖЕРІВ ІТ-КОМПАНІЙ

Федорук Олександра Володимирівна,

аспірантка кафедри соціальної психології та психології розвитку

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

lesya.fedoruk@gmail.com

<https://orsid.org/0000-0001-9553-7553>

Мета. Метою статті є створення психологічної моделі розвитку емоційного інтелекту в менеджерів ІТ-індустрії, окреслення (опис) і аналіз компонентів цієї психологічної моделі та їх взаємодії з індикаторами емоційного інтелекту в межах постмодерністської інтерпретації процесів.

Методи. Із метою дослідження ми використовували такі методи: аналіз і синтез психологічної літератури із проблем дослідження; порівняння, систематизацію, узагальнення, інтерпретацію наявних теоретичних підходів і емпіричних результатів.

Результати. У статті окреслено основні компоненти емоційного інтелекту, виходячи зі специфіки діяльності менеджерів ІТ-компаній (самоусвідомлення, самоконтроль, адаптивна індикація, самомотивація, самоефективність) та їхні істотні, змістовні властивості. Проаналізовано принципи психологічного моделювання та накреслено сценарії рефлексивної кристалізації емоційної компетентності управлінців-професіоналів.